

Komoróczy Géza / SCHEIBER SÁNDOR

TUDÓS ELŐDÖKRŐL

Ha valaki felüti Scheiber Sándor munkáinak bibliográfiáját a *Folklor és tárgytörténet* II., illetve III. kötete végén, legyen még a hasonló életmű-jegyzékek böngészéséhez szokott szakmabeli is az illető, nem akar hinni a szemének: valami ezeröt-száz tétel összesen. S azóta még több is, hiszen sorra jelennek meg az újabb cikkek, hátrahagyott munkák, gyűjtemények. Az öt éve elhunyt Mester életműve egyre gyarapodik. Tudományos szerzőknél ez természetes; maga Scheiber volt, aki időről időre bibliográfiai függelékeket közölt a régi nagyok, Goldziher és Blau, Heller és Löw posztumusz írásából, újraközlések, fordítások adataiból.

Az ő életműve azonban másképpen is gyarapodik. Mintha egy kidőlt fatörzs gyökérzetét hozná napvilágra az idő. Másfél ezer szakcikkéhez még sok száz kis írást, váratlanul. Mindig tudtuk, hogy Scheiber a kisműfajoknak volt mestere, sőt, nagymestere. Legtöbb cikke alig pár oldal: éppen amennyi kell, hogy teljes legyen, ha szövegközlés, ha motívumgyűjtés, ha magyarázat. Ez volt a műfaja. Mindig tudtuk azt is, hogy sok beszédet mondott, alkalmi beszédeket, köszöntőt vagy ünnepi prédikációt, esküvői beszédet vagy temetési búcsúztatót. Nos, a hagyatékában fennmaradt, ha nem is minden, de legtöbb beszédének a kézírata. Hét-nyolcszáz szöveg. Bibliográfusi szemmel nézve, eddig ismert életművének fele. Nem egy beszédét közzétette nyomtatásban is, így a figyelmes és jó emlékezetű olvasó számára nem ismeretlen, de egy alkalmi beszéd önmagában inkább az alkalomra emlékeztet, s nem a szerzőre. A hét-nyolcszáz beszéd együtt életmű maga is. Löw Immánuelről írta Scheiber: „Két ember munkáját végezte el, egy *egész* papét és egy *egész* tudósét.” Amit tudós elődjéről mond, őrá is áll. Másoktól, köztük Löwtől eltérően, Scheiber nem gyűjtötte kötetbe a beszédeket, s nincs is nyoma annak, hogy ilyesmit akár csak tervezett volna. A szövegek legtöbbször láthatóan a rabbi műve. Alkalmi, egyszeri, csak annak szól, akit érint: aki ott van. De azért Scheiber ezekben a beszédekben is, mint a régi nagyok: **RAS**, azaz Rabbi Alexander Scheiber. Nem tudom, mondták-e rá, vagy fogják-e mondani, hogy **RAS**. A középkorias rövidítésben szándékkal használom Sándor helyett az Alexander nevet: így írta idegen nyelvű cikkeiben, még héberül is. Scheiber a tudós dolgozataiban rendszerint hűvös és tárgyyszerű volt. Beszédekben mindig van személyes mozzanat; de ott van bennük mindig

a rabbi sajátlagos tudománya, a *derása*. Nagy gondal megválasztott idézetek, s találó, méltó exegézis. Tudományos dolgozataiban mások szövegeivel bíbelődött, kéziratok fecni töredékeit illesztette egymáshoz: *tesuvá*-t – tudtommal – nem írt; **RAS** a beszédekben volt tanítómester, tudós rabbi a hagyomány láncolatában.

Minden nyilvános megszólalására gondal készült. Sokan rögtönöznek, sokan a rutin jegén siklanak; Scheiber megírta minden beszédét. A kéziratok tudósa: gyönyörű kéziratokat készített az egyszeri alkalomra. Akár apró betűvel, akár írógéppel, ócska papírokra írt, még évtizedek múlva is az IMIT félbevágott levélpapírjára vagy a negyvennégyes év sötétjébe veszett cégek valamelyikének üzleti nyomtatványára. Héber betűi mindig kézzel, kalligrafikusan, szinte mint a *tikkun*-ban; *maszóra* – magánhangzók, hangsúly-jelek csak itt-ott, ritkább arámi szavaknál, a nyomtaték kedvéért. De a hangsúlyt a magyar szövegben is kijelölte, aláhúzással; a szünetet egy erélyes *pászék* függőlegesével. Aki a kéziratait látja, már-már hallja ünnepi hangját.

Scheiber Sándor beszédeinek kéziratát, xerox-másolatokban, felesége átadta az MTA Judaisztikai Kutatócsoportnak; az Orsz. Rabbiképző Intézet és a Kutatócsoport együttesen kiadásra készíti elő a terjedelmes anyagot. Szeretnénk, ha mielőbb megjelenhetne. Pénz kell hozzá, de még inkább az érintettek engedélye és olvasói igény. Addig is a *Múlt és Jövő* – dr. Scheiberné dr. Bernáth Livia szíves hozzájárulásával – néhány alkalommal, mutatóba, közzétesz egy-egy kis válogatást, egymáshoz illő szövegekkel. Első alkalommal azokból a beszédekből közlünk, amelyekben Scheiber a tudós elődök emlékezetét idézi. Maga Scheiber bizonyára nem venné rossz néven, hogy alább a beszédekhez néhány bibliográfiai jegyzet is csatlakozik.

[1] Bacher Vilmos (1850–1913)

Scheiber Sándor későbbi emlékező cikke az Orsz. Rabbiképző Intézet egykori igazgatójára: Bacher Vilmos ébresztése, *Új Élet* 25 (1970), 2. sz.

[2] Goldziher Ignác (1850–1921)

Scheiber minden alkalmat megragadott, hogy Goldziher emlékeit ápolja, tudományos és irodalmi hagyatékát gondozza. Álljon itt csupán két utolsó idevágó munkája: Goldziher Ignác, in: G. I., *Az iszlám kultúrája* (Bp., Gondolat, 1981), 1065–1082; G. I., *Napló*. Sajtó alá rendezte, az előszót írta stb. Scheiber Sándor (Bp., Magvető, 1984).

[3–5] Löw Immánuel (1854–1944)

Scheiber talán a legtöbbször Löw Immánuellel foglalkozott emlékező írásban. Talán Löw állt a legközelebb hozzá, legálább ami tudományos munkásságuk jellegét illeti. Amit Löw a hagyományos zsidó irodalom terén, azt végezte s részben

végezte el, Scheiber a zsidó folklór vonatkozásában. A természetismeret elemei, rendszeres tárgyalásban, a hagyományos irodalom műveiben: ez a nagy szegedi rabbi világszerte egyre jobban becsült tudománya. Scheiberé pedig a motívumok története („tárgytörténet”), folklórszerű hagyományozása irodalomban és egyéb szövegekben; az egyik ágon, mert a másik ág, talán még jelentősebb, Scheiber geniza-kutatásai. Itt következőnek Scheiber fontosabb megemlékezései és életrajzi-értékelő írásai a tudós elődről, akihez – Löw rettenetes utolsó napjaiban – személyes közelségbe is került. (Löw Immánuel nevét minden címben a kezdőbetűivel rövidítem.)

L. I. – kilencvenéves, *Múlt és Jövő* 34 (1944), 3–4.

L. I. Születésének kilencvenedik évfordulójára, *Magyar Izr. Hitközségi Tisztviselők Lapja* 6 (1944), 3. sz.

Gyászbeszéd L. I. temetésén, *Magyarországi Zsidók Lapja* 6 (1944), 30. sz.

Dr. L. I. (1854–1944), *Az Orsz. Rabbiképző Intézet 1943–1946. Évkönyvéből*, klny.: *A Magyarországi Izraeliták Országos Tanácsának és Vezérlőbizottságának halottai* (Bp., 1946), 8–10.

Kálmány Lajos leveleiből L. I.-hez, *Tiszatáj* (1947), 4. sz., klny.: *A Tiszatáj füzetek* 10 (Szeged, 1947).

Tökéletesség. Búcsúszavak L. I. koporsójánál, in: *Avatás ünnepe* (Bp., 1947), 15–16. (= Fent, 3. sz.)

Szegeden helyezték végső nyughelyére L. I. exhumált holttestét, *Új Élet* 3 (1947), 18. sz.

Ábrahám látomása. (...) L. I. exhumálásakor, *Az Orsz. Rabbi Egyesület Értesítője*, 1947. jún., 36–38. (= Fent, 4. sz.)

Bírálat az „Emlékbeszéd L. I. felett exhumálásakor” c. pályaféltre beérkezett beszédekről, in: *Avatás ünnepe* (Bp., 1947), 16–17.

L. I. emlékezete. Két beszéd (Temetésén és exhumálásakor). (Bp., 1947), 11 old. (= „Tökéletesség.” – „Ábrahám látomása.” Fent, 3–4. sz.)

L. I. és a zsidó néprajz, *Az Orsz. Rabbi Egyesület Értesítője*,

1947. dec., 8–16. (= *Folklór és tárgytörténet*, I, Bp., 1977, 2. kiad., 397–436.)

Emlékezés L. I.-re, *Brit Trumpeldor*, 1947, 17. sz.

L. I. in: *Semitic Studies in Memory of I. L.* (Bp., 1947), 1–5.

L.-emlékünnepe a szegedi Városházán, *Új Élet* 4 (1948), 31. sz.

A L.-könyvtár és irodalmi hagyaték sorsa, *Új Élet* 4 (1948), 32. sz.

Az őszike. L. I. sírköavatásán, *Új Élet* 6 (1950), 26. sz.

I. L.'s 100th Anniversary, *Jewish Chronicle*, 1954, June 25

A L.-ügy Páter Zadravec titkos naplójában, *Új Élet* 22 (1967), 22. sz.

Emlékbeszéd L. I. felett, *MIOK Évkönyv*, 1970, 258–265. (= Fent, 5. sz.)

L. I. in: *Encyclopaedia Judaica*, 11 (Jerusalem, 1972), 442–444. (Társszerző: M. Z. Kaddari.)

Leo Baecks Briefe an I. L. *Zeitschrift für die Geschichte der Juden* 9 (1972), 1–8.

L. I. *Új Élet* 29 (1974), 3. sz.

L. I. plakettje Szegeden, *Új Élet* 30 (1975), 20. sz.

Ehrung I. L.s. *Israelitisches Wochenblatt* 75 (1975), 43. sz.

L. I. beköszöntőjének centenáriuma, *Új Élet* 33 (1978), 19. sz.

L. I. alakja Shvoy Kálmán titkos naplójában és emlékiratában, *Új Élet* 38 (1983), 23. sz. (= *Menóra*, 1984. febr. 17.)

A fenti hosszabb-rövidebb megemlékezések mellett Scheiber sajtó alá rendezett Löw hagyatékából, kéziratos vagy elszórtan megjelent cikkekből két kötetet:

I. Löw, *Fauna und Mineralien der Juden* (Hildesheim, Olms, 1969); és *Studien zur jüdischen Folklore* (Collectanea, 16) (Hildesheim–New York, Olms, 1975).

A beszédek szövegét mindig a kéziratok alapján közlöm. A helyesírás, központosítás stb. a mai szokások szerint, a jegyzetek technikailag egységesítve.

Ébert Tibor / CHAGALL

[VERSCIKLUS]

[1] ott fekszem meghosszabbodva
a gondolkodó fűvön
arcom fehér
nadrágom fekete
a harisnya sárga
mögöttem fenyő
a ház istálló nyír
a ló disznó kerítés
és sok-sok fenyő megint
felhők lopakodnak
oly láthatatlan nőnek
mint a sarj a faháncs
mint a nappal az éjjel
mint álomidőm kérge

[2] az asztalon hal kenyér palack
meg madár
két kezem van
egyikkel poharam fognám
másikkal fognám a kést
innék a borból
enném a halat kenyeret
szomjas vagyok éhes
és megindul felém
lassan lépkedve jön
a piros kétféjú madár
... fejem a nyakammal
elválík karomtól testemtől
ellebeg el tova

[3] előttem a könyvek könyve
elnézek a könyv felett
messzire
hosszú ápolt a szakállam
kaftánom tiszta csillog
mint fejfedőm
így
szemem téged keres
dávid király
csillagod
a két egymásra rakott
triangulum
valahol csilingeli
reményem bölcsességem